

av STAFFAN ENG

Hållbar lycka

Att leva klimatsmart skulle gå ut över vår livskvalitet. Frågan är bara hur mycket.

I DET UPPMÄRKSAMMADE One Tonne Life-projektet år 2011 fick en vanlig Stockholmsfamilj pröva att leva klimatsmart under sex månader med experthjälp från företag och högskolor. Målet var att familjen skulle sänka sina koldioxidutsläpp till ett ton per person och år – ungefär samma sak som hela jordens befolkning skulle behöva göra för att bromsa den globala uppvärmningen – samtidigt skulle familjen fortsätta leva ett normalt liv.

Det började bra. Med hjälp av energihus, bilpool, vegomat, minskad shopping och tåg- i stället för flygsemester, kunde familjen ganska lätt få ner sina koldioxidutsläpp från ursprungliga 7,3 till 2,8 ton per person och år. Sedan blev det jobbigare.

För att komma ner till 1,5 ton måste familjen inte bara bli vegetarianer, utan helt avstå från kafé- och restaurangbesök, semesterresor och busstrafik. De måste också skära ner sina klädinköp till ett minimum och hushålla extremt med vatten och bostadsyta. Men trots de stora uppoffringarna kom de aldrig ner till målet på ett ton per person och år.

Det ser alltså onekligen ut som om en radikal klimatomställning skulle gå ut över vår livskvalitet. Frågan är bara hur mycket. Bengt Brülde, professor i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet, har försökt besvara den frågan med hjälp av den så kallade lyckoforskningen, som undersöker skillnader i upplevd lycka mellan individer och länder.

LYCKOFORSKNINGEN HAR fått utstå hård kritik, eftersom det är svårt att mäta lycka. Olika människor har olika referensramar och normer, vilket gör jämförelser vanskliga – i vissa kulturer förväntas man till exempel vara mer positiv än i andra. Men Bengt Brülde, som har skrivit flera böcker i ämnet, menar att lyckoforskarna är noga med att definiera lyckobegreppet och att de arbetar med så stora material att mycket av osäkerheten försvinner – ofta tillfrågas fler än tusen personer.

– Jag tycker att man har kommit fram till ganska intressanta resultat, som dock får tas med en nypa salt. Ibland är det

extrema skillnader: om länder som Sverige och Danmark ligger på 8 eller 8,5 på en tiogradig lyckoskala och Mugabes Zimbabwe ligger på 3,2, så är det klart att det säger något. Det kan inte bara förklaras med att människor menar olika saker med samma ord.

”Att konsumera mindre kommer att påverka livet”

Bengt Brülde är professor i praktisk filosofi, Göteborgs universitet

Så vad har då lyckoforskningen att säga om en klimatomställning? En viktig slutsats är att rikedom och konsumtion, som är förknippade med större utsläpp, faktiskt tycks göra oss till lyckligare människor. Det finns studier som visar att till och med de allra rikaste personerna blir lyckligare av att konsumera mer, förutsatt att de lägger pengarna på gåvor och upplevelsekonsumtion i stället för på fler varor åt sig själva.

Det är dåliga nyheter i ett klimatperspektiv. Det är också dessa studier som pekar på att vi blir lyckligare av att flyga, åka bil och äta kött än av att åka kollektivt och äta grönsaker. Och att vi mår bättre av att leva i ett hus på landet, trots att det är mycket klimatsmartare att bo i en lägenhet i stan med mindre uppvärmningsbehov och pendlingsavstånd.

Å andra sidan visar lyckoforskningen att det finns

Modern Filosofi #2—2015

gott om lyckobringande aktiviteter som inte kräver någon energianvändning alls: socialt umgänge, träning, dans och friluftsliv. Dessutom går det att hitta länder i Latinamerika som trots låga utsläpp är lika lyckliga som de rika klimatbovarna i norr. Det verkar alltså vara fullt möjligt att bli tillfreds med livet på ett klimatsmart sätt.

EN INTRESSANT FRÅGA är om vi kan bli klimatsmartare och lyckligare på samma gång genom att ändra vår värdeorientering. Det har nämligen visat sig att idealister, som värdesätter kreativitet, gemenskap och hälsa mer än ägodelar och konsumtion, är lyckligare än materialister. Samma sak gäller naturvänner, som är något lyckligare och har bättre psykisk hälsa än andra.

Problemet, menar Bengt Brülde, är att det inte finns något tydligt samband mellan livssyn och miljöpåverkan. Det som en idealist sparar i varukonsumtion tar hon igen i mat, resor och gåvor till andra, och naturälskaren tar gärna flyget till andra kontinenter i jakt på storslagna naturupplevelser.

Så vad blir då slutsatsen?

– En viktig insikt är att klimatomställningen kommer att kosta. Inte särskilt mycket, men den kommer att kosta i den betydelsen att om vi konsumerar mindre så kommer det att påverka våra liv negativt, åtminstone på kort sikt, säger Bengt Brülde.

Men osäkerheten är stor. Många konsumtionsvaror verkar snarare fungera som statusmarkörer, som gör oss lyckliga bara för att andra människor saknar dem. Vissa forskare betraktar sådan konsumtion som ett nollsumme-

”Vår traditionella moral räcker inte till”

spel, som skulle kunna slopas utan några större lyckokostnader.

ETT ANNAT FRÅGETECKEN är vilka effekter en klimatomställning skulle få på samhällsekonomin. Kommer skatteintäkterna att räcka till för att finansiera vårt välfärdssamhälle i en värld där konsumtionen drastiskt minskar? Det är ett problem som ekonomer och samhällsvetare brottas med inom den så kallade *nerväxtrörelsen*.

– Det ligger bortom min kompetens att göra sådana beräkningar. Därför är det möjligt att det finns negativa konsekvenser som jag inte har fått med, och att samhället skulle kunna påverkas på ett sätt som gör att vår livskvalitet sjunker ännu mer.

Själv betonar Bengt Brülde i stället ett fenomen som kallas för *hedonisk anpassning*. Lyckoforskarna har visat att de flesta händelser och förändringar – både goda och dåliga – påverkar oss mest på kort sikt; förr eller senare brukar vi återvända till de ursprungliga lyckonivåerna igen.

– Man kan råka ut för hemska saker, till exempel funktionshinder. Först blir det en väldig försämring, men över tid kommer man tillbaka och anpassar sig i någon mening till det nya tillståndet.

Därför, menar Bengt Brülde, att det är troligt att vi på sikt kommer att kunna anpassa oss till en mer hållbar livsstil och bli lika lyckliga som innan. Han hoppas att den insikten ska undanröja ett och annat psykologiskt hinder, fast egentligen borde sådana argument inte behövas. Klimatomställningen är en moralisk plikt, och vi borde vara beredda att göra vad som krävs, menar han, även om det skulle försämra våra egna liv.

EXAKT VAD SOM krävs av oss är emellertid långtifrån självklart. Frågan tas upp i en ny bok om klimatetik och klimaträttvisa som Bengt Brülde håller på att skriva tillsammans med statsvetaren Göran Duus-Otterström. Boken, som också innehåller undersökningens lyckoeffekter, planeras utkomma i höst.

– Klimatfrågan är unik, inte bara för att den är väldigt angelägen i ett praktiskt perspektiv, utan också för att den är teoretiskt högintressant. Våra traditionella moraluppfattningar räcker inte alls till för att hantera den, säger Bengt Brülde.

Problemet består i att många människor gör till synes oskyldiga saker som tillsammans får katastrofala konsekvenser: vi tar bilen till jobbet eller åker på semester till ett varmare land. De individuella bidragen är praktiskt taget försumbara och skadar inte någon identifierbar person, vilket gör dem svåra att fördöma.

– Om jag slår dig på käften gör jag fel. Men om jag tar bilen till jobbet så att jag tillsammans med miljontals andra människor bidrar till över-
svämningar någon annanstans så att människor dör, då är

kopplingen mellan mina handlingar och deras konsekvenser oerhört svag. Det är högst osäkert om jag över huvud taget kan göra världen bättre genom att sluta köra bil. Kan man då säga att jag gör fel? Enligt den traditionella moralen kan man absolut inte det.

Därför menar Bengt Brülde att vi måste utveckla en ny moral som kan förklara den här typen av situationer. Men först måste vi förstå varför de traditionella moralteorierna slår slint.

– Problemet med *utilitarismen*, som säger att mina handlingar ska bedömas efter sina konsekvenser, är att den i första hand uttalar sig om hur jag bör agera. Om det då visar sig att mina enskilda handlingar inte spelar någon egentlig roll för klimatet så är det inga problem för mig att fortsätta köra bil och flyga. Det är bekymmersamt.

DEN KANTIANSKA ETIKEN, som uppmanar oss att följa den regel som vi vill att alla andra ska följa, klarar sig lite bättre: om jag vet att alla borde leva ett ”ett-” eller ”två-tonsliv”, så följer att jag också borde göra det. Här blir frågan i stället om det verkligen är rimligt att jag ska göra en massa uppoffringar när alla andra fortsätter som om ingenting har hänt – särskilt som mitt eget bidrag i stort sett är lika med noll.

– Det är det som är det bekymmersamma med det kantianska sättet att resonera: det är jättebra att tänka på vad som skulle hända om alla gjorde så, men vad gör man i en värld där bara jag gör det och alla andra struntar i det? Ska jag låtsas som om alla andra följde samma princip, eller ska jag göra något helt annat?

Själv har Bengt Brülde i stället intresserat sig för en tredje

moralteori, som handlar om ”moralisk nersvärtning”. Den har sitt ursprung i tiden efter andra världskriget, när filosoferna frågade sig om den tyska befolkningen i någon mening var kollektivt ansvarig för koncentrationslägren.

– Det kan vara så att jag smutsar ner mig moraliskt genom att tillsammans med väldigt många andra bidra till utsläpp av växthusgaser. Det är en olycklig situation, så därför bör jag försöka göra mig ren.

MEN DET MORALISKA ansvaret vilar inte bara på oss som individer. Den globala uppvärmningen har aktualiserat frågor om företagens miljö- och samhällsansvar och hur olika stater bör fördela klimatbördan mellan sig – det område som kallas för *klimaträttvisa*.

Ett annat högaktuellt problem är hur vi ska hantera så kallade *kollektiva dilemman*, där varje enskild nation tjänar på om de andra nationerna minskar sina utsläpp medan den själv fortsätter att släppa ut lika mycket som förut. Vissa filosofer menar att en global stat som tvingar länderna att agera är den enda lösningen.

Samtidigt finns det många som hävdar att vi som samhällsmedborgare är moraliskt skyldiga att organisera oss och påverka klimatpolitiken i rätt riktning. På så sätt har klimatfrågan bidragit till att luckra upp den traditionella gränsen mellan det individuella och det politiska.

– Alla inser att lösningarna måste vara politiska, och då är det kanske bättre att vi lägger vårt krut på att bidra till sådana lösningar än att sitta hemma och avstå från flygresor, säger Bengt Brülde. ☺

Staffan Eng är frilansjournalist.

Vad är du beredd att göra avkall på för klimatets skull?

Fanny Frykberg Wallin, arkitekturstudent

– Jag kan absolut tänka mig att äta mindre kött, skär ner på det jag spenderar på till exempel kläder och prioritera om hur jag reser. Men jag skulle inte vilja ge upp att resa helt, det är en viktig del av mitt liv.

Philip Loberg, kock

– Jag kan ge upp flygresor och bil och använda cykeln till och från jobbet, men jag kan inte riktigt avstå från värmen i min lägenhet. Som kock är jag också matmedveten: jag vill helst inte importera matvaror, utan äta det som finns här.

Chris Druid, bibliotekarie

– Jag saknar redan bil, köper närproducerat och försöker odla så mycket jag kan av min egen mat. Men jag har svårt att göra avkall på våra 160 kvadratmeter: jag har så mycket grejer som jag ska göra något med så småningom!